

Магільны Мікалай Васільевіч — асоба ў коле калекцыянераў Мінска, Беларусі вядомая. Пік яго славы прыйшоўся на 70–80-я мінулага стагоддзя. Тады, праўда, далёка не ўсе і спецыялісты ведалі, што ўяўляе сабой яго прыватны збор. Кіраваліся ў размовах болей чуткамі. У тым ліку і такімі, што, маўляў, ёсць у калекцыі Магільнага такія рарытэты, якіх ва ўсіх музеях БССР днём з агнём не знойдзеш.

А мы вырашылі даведацца пра калекцыі Мікалая Васільевіча і хаця б крышачку пра яго лёс, што называецца, з першых вуснаў. Ды і адразу папярэдзілі Магільнага, што цікавімся яго думкамі пра будучыню яго калекцыі. Усё ж узрост у нашага героя далёка не юны... І цяпер, як ніколі, паўстае пытанне пра заўтрашні дзень сабранага за дзесяцігоддзі захаплення гісторыяй роднай старонкі. Сапраўды, у калекцыянаванне ўкладзены не толькі час і грошы, але ж і душа, і сэрца.

Магільны — нашчадак грэчаскіх перасяленцаў ва Украіну. У Марыупалі і цяпер жывуць родзічы легендарнага мінскага калекцыянера. Перад самай вайной Мікалай закончыў вайсковае вучылішча. 22 чэрвеня 1941 года сустрэў у Паўднёвым гарадку побач з Брэсцкай крэпасцю. У час адступлення трапіў у канцлагер на Жытоміршчыне. Пасля — уцёкі. Далейшы лёс у гады ваеннага ліхалецця звязаны з партызаншчынай. Быў камандзірам дыверсійных груп у Палескім партызанскім злучэнні. Пасля вайны — журналіст, спартыўны трэнер, загадчык кафедры ў адной з ВНУ, рэдактар на тэлебачанні. Напісаў некалькі кніг па гісторыі спорту і Алімпійскіх гульняў.

Цяпер Мікалаю Васільевічу — даўно за дзевяноста... Але жывы розум, пачуццё гумару, энергічнасць, рухавасць — гэта і сённяшнія яго спадарожнікі. А яшчэ дадайце аптымістычны настрой, цікавасць да падзей у свеце і краіне. З такім чалавекам цікава пагутарыць літаральна на любую тэму.

Калі ўваходзіш у мінскую кватэру Магільнага (а ёсць яшчэ і так званы хутар на памежжы Пухавіцкага і Мінскага раёнаў), складваецца ўражанне, што трапілаш у архіў ці ў бібліятэку, альбо які-небудзь музей. Вузкі калідор застаўлены стэлажамі са старадаўнімі кнігамі. Па словах Магільнага, іх звыш 400 асобнікаў. Поруч — выданні па гісторыі, баявых мастацтвах, беларускай нацыянальнай культуры. Няцяжка заўважыць

мноства папак, у якіх — зноў жа па словах гаспадара — месцяцца розныя матэрыялы па гісторыі партызанскага руху ў Беларусі. Асобна Мікалай Васільевіч вылучае сваю зацікаўленасць падпольным рухам у Брагінскім раёне. Ёсць і рукапісы нявыдадзеных кніг. У прыватнасці, рукапіс успамінаў яго, Магільнага, маці — дваранкі, выпускніцы Бястужайскіх курсаў у Пецярбургу.

Дарэчы, і сам наш суразмоўца адзначыўся на «літаратурнай ніве». Яшчэ ў 1960-я гады, што называецца, «па свежых слядах», бліжэй да драматычных ваенных падзей, ім была напісана аповесць «Тугай». Пра тое, што адбывалася на паўднёвым усходзе Беларусі, на тэрыторыі сучаснай Гомельскай вобласці ў 1943 годзе. У савецкі час кнігу надрукаваць не атрымалася. Уважлівыя чэнзары адразу заўважылі: у творы не праглядаецца «генеральная лінія партыі». А яшчэ былі ў тэксце маласімптатычныя водгукі пра савецка-фінскую вайну, якую Саюз фактычна прайграў. Не стрымліваў сябе Магільны і ў выказваннях адносна розных складанасцяў акупацыйнага жыцця. У скарачаным выглядзе аповесць надрукаваў «Нёман». Пасля яна выйшла асобнай кнігай. І ўсё ж Магільны шкадуе: шмат што было выразана і страчана і ў гэтых выданнях.

Ды вернемся да апісання калекцыі... Уся яна знаходзіцца ў маленькай аднапакаёвай кватэры. Пад столлю быццам у палёце — дзівосныя мініяцюры з саломы, ільну, лазы Тацяны Кізевай: павукі, птушкі, арнаментальныя ўпрыгажэнні, а таксама сплеченыя з бяросты кошыкі, вярэнькі. Побач — гліняныя і металічныя гладышы, чаркі, кубкі. Куды ні кінеш вокам — усюды паліцы і палічкі з экспанатамі. Невядома, дзе тут і гаспадару прыткнуцца. Дзе

ЛЁС КАЛЕКЦЫЯНЕРА

яму хаця б на ноч прытулак знайсці? Адказ прыходзіць, калі позірк выхоплівае тапчан Мікалая Васільевіча, адгароджаны сценкай ад пакоя, які ў звычайнай кватэры быў бы залай.

Гаспадар выцягвае тоўсты і па ўсім відаць, што вельмі цяжкі альбом. А што гэта? Высвятляецца, што ў альбоме — галоўны гонар калекцыянера: збор металапластыкі з бронзы і латуні. Абрэзкі, паходныя складні, крыжыкі-энкаліпёны, нацельныя крыжыкі, пачынаючы з самага старажытнага агатавага грэчаскага машчавіка X стагоддзя, унутры якога размяшчаліся часцінкі святых мошчаў.

Ужо па гэтым пераказе нехта заўважыць: «Проста набор рэчаў...». Не пагодзімся. Гаспадар сістэмна ўпарадкаваў сваю калекцыю. Рукапісны том у шэсцьсот з нечым старонак дробнага тэксту — і ёсць апісанне збораў. Знаходкі, набыткі не толькі апісаны, каталагізаваны, але і класіфікаваны.

Сёе-тое засталася і для нас таёмніцай калекцыі Магільнага. Нам не давалася зазірнуць у старадаўнія куфры, дзе, па словах гаспадара, сярод іншых ткацкіх вырабаў захоўваецца два арнаты XVIII — XIX стагоддзяў: урачыстая царкоўная вопратка з нашытымі фрагментамі слупчых паясоў.

Мы наўмысна не распытваем калекцыянера пра яго ўласныя падлікі, колькі каштуе той ці іншы прадмет. Ды і, мяркую, Магільны досыць рэдка сам пра гэта думае. За кожнай знаходкай — не толькі яго прыватны пошук, а і жаданне сістэмна прадставіць беларускую матэрыяльную культуру, дапамагчы праз сабранае паказаць, чым, якімі перакананнямі жылі нашы прашчурны, што адбывалася ў мінулыя стагоддзі на нашай зямлі, у нашым краі.

Прасы, бязмены, абразы, куфры і чамаданы з ткацкімі вырабамі, старадаўні кухонны посуд... «Гэтыя прадметы наўрад ці прадасі на аўкцыёне «Сотбіс», — чуюцца чыесыя сумніўныя развагі. Дык у чым у такім разе соль калекцыі Магільнага?.. Вось што на гэты конт адказвае сам Мікалай Васільевіч: «Мае зборы прадстаўляюць у асноўным карціну жыцця беларусаў апошніх двух стагоддзяў. Прадстаўляюць, між іншым, дастаткова шырока і

шматпланавы...». І мы пацвярджаем: калекцыяй такога маштабу, як у Магільнага, маглі б ганарыцца музеі ў Строчыцах і ў Дудутках (ці, дакладней, музей «Дудуткі» ў ваколіцах старжытнай вёскі Дудзічы, на Пухавічыне). Сёння модна стала павесіць на лецішчы на сцяне дома кола ад вазка, паставіць старыя кросны ці павесіць на плот пару-тройку гліняных жбаноў. Аднак, у адрозненне ад «поп-культуры», калекцыя Магільнага — гатовы, сфарміраваны музей, які сваім насычэннем мог бы прыцягнуць увагу многіх людзей, улюбёных у сваю краіну, людзей, якія жадаюць адкрыць нешта новае і дагэтуль невядомое. Праз знаёмства са зборамі Магільнага можна зазірнуць у тыя часіны, якія мы можам толькі ўяўляць.

...Калекцыянерскі шлях Мікалая Васільевіча быў досыць няпростым. Напрыканцы 1970-х адна з беларускіх рэспубліканскіх газет надрукавала артыкул «Спыніце Магільнага!». У віну калекцыянеру ставіліся падман простых грамадзян, у якіх ён, маўляў, зусім за капейкі скупляе рарытэты. І такі артыкул быў не адзінай хмаркай у лёсе збіральніка даўніны. Не будзем унікаць у іх падрабязнасці. Калекцыянеры — людзі асаблівыя. Іх памкненні звычайны чалавек часцей успрымае за хцівасць. Тое, што мала прываблівае абывацеля, здаецца мала патрэбным у звычайным побыце (старыя манеты, паштовыя маркі, гаршкі, жбаны і іншыя артэфакты) — для калекцыянера з'яўляецца прадметам спаталення яго страсці. Недарэмна некаторыя людзі лічаць, што калекцыянаванне — не што іншае, як лёгкае псіхічнае захворванне. З другога боку, калі б не прыватныя калекцыянеры, каб не іх «хвароба», то хто сфарміраваў бы аснову калекцыі Нацыянальнага музея Польшчы ў Кракаве (нагадаем: гэта быў наш зямляк Карл Чапскі са Станькава)? Хто паклаў бы пачатак нумізматычнаму кабінету ў Беларускай дзяржаўным універсітэце, аддаўшы туды ўласную калекцыю манет (а гэта ж быў калекцыянер і вучоны, выдатны прапагандыст, гісторык нумізматыкі Віктар Рабцэвіч)? Прыкладаў такіх няма.

— Маё калекцыянаванне, — дзеліцца сваімі развагамі Мікалай

Васільевіч, — некалі вырасла з эмацыйнага штуршка. З 1942 года я партызаніў у трохкутніку Прыпяць — Дняпро — Сож, уважліва назіраў за побытам палешукоў, людзей, якія жылі сярод балот. Людзей, якіх мала закранулі нашэсці чужаземцаў. І чым болей назіраў за палешукамі, тым болей мяне захапляла іх культура, душэўная чысціня. Да апошняй хвіліны жыцця буду ўдзячны той жанчыне-палашуццы, якая зацягнула мяне, параненага, з перабітай нагой, у хату, схавала на печы, накрыла льном (у вёсцы стаяў нямецкі гарнізон). Яна не магла не разумець, што яе чакае, калі немцы знойдуць чырвонага камандзіра, які ўцёк з лагера. Хіба такая рыса, што сведчыць пра адвечнае жаданне беларусаў дапамагачь сваім братам, сёстрам у крытычнай сітуацыі, не сведчыць пра веліч нашага народа? І мне, калі прыехаў у Мінск у ліпені 1944 года, захацелася нечым аддзячыць людзям, нейкім чынам захаваць фрагменты ўбачанага і асэнсаванага мною народнага жыцця. А яшчэ ж тады, у першыя пасляваенныя гады, людзі, якія выжылі, шмат што выкідалі, якія імкнуліся пазбавіцца ад старога, тым самым пазбавіцца ад жахаў блізкага ўчора. І гэта таксама было нейкім лейтматывам да збіральніцтва...

Мікалай Васільевіч частуе нас гарбатай. І мы, і ён на хвіліну змаўкаем. Магільны раскажаў пра сына, які загінуў у 1960-я, у час службы на флоте. Больш прамых спадчынікаў у калекцыянера няма. Як складзецца з часам лёс калекцыі Магільнага?.. Збіральнік даўно заклапочаны гэтым. Частку экспанатаў перадаў у музеі Строчыц, Навагрудка, Гродна, Вязынкі... Кнігі гатовы аддаць у Нацыянальную бібліятэку... Спрабуе весці перамовы з іншымі музейшчыкамі і чыноўнікамі ад культуры. Праўда, гарчай зацікаўленасці да прыватнага музея Мікалая Магільнага нешта не заўважна. І дарэмна. Калекцыя мінскага збіральніка магла б прыцягнуць увагу многіх і многіх цікаўных да гісторыі людзей. Мо прыйдзе час, калі лёсам збораў Магільнага заапякуецца якая-небудзь дзяржаўная інстытуцыя?..

Максім ЗАЗЕРКА, Уладзімір ЗЯНЬКОВІЧ.

РАРЫТЭТЫ Ў ПАДАРУНАК

Горацкі музей на Магілёўшчыне працягвае папаўняцца рэдкімі экспанатамі

У рамках святкавання свайго 25-годдзя гісторыка-этнаграфічны музей Горак прапанаваў жыхарам горада акцыю «Падары мне, падары!». Можна, гэта і не вельмі сціпла, але ж людзі адгукнуліся. Адна з жыхарак, напрыклад, перадала асабістыя рэчы вядомага ў рэспубліцы вучонага, эканаміста-аграрніка Ізраіля Гарфінкеля, які доўгія гады працаваў у Беларускай сельгасакадэміі. Марыя Студнева (жонка яго ўнука) падарыла дысертцыю вучонага, фотальбом (у ім ёсць і пасляваенныя здымкі Горак), сямейныя дакументы.

Як каза дырэктар музея Святлана Макеева, дзякуючы жыхарам экспазіцыя за апошнія гады папоўнілася сапраўды ўнікальнымі рэчамі. Сярод іх — англійская швейная машынка канца XIX стагоддзя «Original Victoria» ў рабочым стане, гэтага ж перыяду піяніна «Winckelmann», знойдзеныя на адным з прысядзібных участкаў шкатулка з шкла ў металічнай аправе і ажурная цукарніца. А два гады таму пры разборы даху старога будынка ў Горках рабочыя

знайшлі нейкія дакументы. Як высветлілася, гэта дарэвалюцыйныя крымінальныя і грамадзянскія судовыя справы. Сёння яны таксама экспанаты.

Наогул у музеі захоўваецца каля 10 тысяч экспанатаў і сярод іх ёсць што паглядзець. Вельмі цікавай знаходка — каменны абразок рубяжа XII-XIII стст. у выглядзе васьміканцовага крыжа з надпісамі ІХО (Ісус Хрыстос) і «Ніка» (Перамога). Ёсць тут і ўнікальная дзіда X–XII стст., аптэчныя сігнатуры пачатку XX ст., у тым ліку і мясцовага аптэкара Казіміра Паздзерскага (вынаходніка крэму ад вяснушак, за які ён у 1900 годзе атрымаў у Парыжы залаты медаль) і шмат чаго іншага. Нават сам музей — каштоўны «экспанат»: некалькі гадоў таму ён пераехаў у будынак XIX стагоддзя, дзе працаваў той самы Паздзерскі.

Як адзначыла Святлана Макеева, хаця ў краіне і існуе праграма, па якой выдзяляюцца грошы, каб музеі мелі магчымасць папаўняць свае фонды, але ж сродкаў усё роўна не хапае. Вось і дапамагаюць такія акцыі.

Нэлі ЗІГУЛЯ

ПА ЛЁДЗЕ — НІБЫ ПА ТОЙ ДАРОЗЕ

Прэзідэнце Рэспублікі Беларусь Вольга Грамовіч. — Аўтамабіль, снегаход, матацыкл, мотаблок і мотабуксіроўшчык — на чым толькі ні перасоўваліся грамадзяне. А ўвесь гэты транспарт працуе на вадкім паліве; выкарыстоўваюцца масла. Нават невялікая ўцечка можа дорага каштаваць, не гаворачы ўжо пра выпадкі, калі транспарт праваліцца пад лёд.

Многія азёры Віцебшчыны багатыя не толькі рыбай, але і ўнікальнымі па сваёй прыродзе. Напрыклад, у возеры Атолава расце вадзяны арэх — рэліктавая расліна, занесеная ў Чырвоную кнігу Рэспублікі Беларусь, у Наўліцкім водзіцца вугор, а на Асвейскім падчас міграцыі штодня спыняецца каля 10 тысяч птушак.

Сяргей РАСОЛЬКА.

*Хто прагноз прыдумаў гэты?
Не надвор'е — горкі смех!
Ні зімы табе, ні лета:
Дождж, туман
ды мокры снег.*

*Непагода б'е у дзверы,
Але ведаю сакрэт:
Калі холадна ў кватэры —
Выхадзі на лёд, паэт!*

*Эх, зімовая рыбалка,
Рыфмы звонкія, як лёд!
Пад вадой вядзе русалка
Шчупаковы карагод.*

*Дайце вуду — будзе справа,
Калі гэта не падман.
Дождж налева,
снег направа —
Крочу хутка скрозь туман.*